

HEYKEL VE SANATIN ÖTESİNDE "SÜRDÜRÜLEBİLİR" JASON DECAIRES TAYLOR HEYKELLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Beyond Sculpture And Art A Study On "Sustainable" Jason Decaires Taylor Sculptures

Dr. Arş. Gör. Sevda KARASEYFİOĞLU PAÇALI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Sivas/TÜRKİYE

ÖZET

Görsel sanat alanları içerisinde dikkat çeken alanlardan biri olan heykelin kökeni geçmişten bu güne dayanmaktadır. Kelime olarak heykel sanatsal bakış açısıyla ortaya çıkarılan üç boyutlu çalışmalara, nesnelere verilen isimdir. Bir hacim sanatı olarak vurgulanan heykel kavramı insanlar da bir hacim ağırlık tınası oluşturmaktadır. Genel çerçevede kil, alçı, ahşap, mermer, metal, bakır gibi malzemeler kullanılarak yontu döküm gibi teknikler ile biçimlendirilen heykel, gelişen teknoloji ve dönem ile birlikte farklı teknik-malzeme yaklaşımlarıyla kendisini güncellemeye devam etmektedir. Bu bağlamda alan içinde gelişen malzeme ile tekniğin yanı sıra sunum alanlarında gelişen sonsuz sergileme mekânları da anlatılmak ve aktarılmak istenilen olguyu güçlendirecek önemli bir detaydır. Bu hemen hemen bütün heykeltıraşların önem verdiği bir durumdur. Ancak heykel yerleştirmelerinde alışlagelmiş yerleştirmelere göre mekân kavramı farklı yönlerde evrilmektedir. Bu duruma örnek verilecek isimlerden biri Jason deCaires Taylor'dır.

Jason deCaires Taylor, arazi sanatı kavramını deniz ortamına yönlendiren 20.yüzyıl sanatçılarından ilki olarak çevre, ekoloji gibi kavramları üzerine araştırmalar yaparak çalışmalarını bu yönde şekillendirerek sergilemektedir. Ayrıca, yaptığı sergilemelerle birlikte doğayı koruma, küresel ısınma, okyanuslarda oluşan asitletme, aşırı avlanma, turizmin olumsuz etkileri, kirlilik, doğal ortam kaybı, iklim değişikliği gibi konuları öne çıkarmaktadır. Bu durumun sonucunda çevre bilincinin artmasını teşvik ederek doğa için yapılacak olan her bir adımın önemini vurgulayan Taylor, kendisinin de bu bağlamda adım attığını söyleyerek sanat-sanatçı ve sorumluluk kavramların altını çizmektedir. Çalışmaları, doğal ortamın dengesini bozmayacak malzemelerden yapılmakta hatta doğaya katkılar sağlamaktadır.

Sanatçının yaptığı çalışmalarının başlangıcında anlatmak istedikleri ile zamanın ve doğanın katkısıyla değişen çalışmalarında oluşan süreç aktarılacaktır. Çalışmalarında oluşan bu süreç sürdürülebilir bir sisteme de yol açmaktadır. Ayrıca, Jason deCaires Taylor'ın sürdürülebilir kavramı ile uyumlu, kavrama katkı sağladığı çalışmaları üzerinden sanat, sanatçı ve sorumluluk kavramları da irdelenerek yapılacak olan diğer çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Heykel, Jason deCaires Taylor, Sürdürülebilirlik, Sorumluluk, Duyarlılık.

ABSTRACT

The origin of sculpture, which is one of the remarkable areas among the visual arts, dates back to the past. Sculpture as a word is the name given to three-dimensional works and objects that are revealed with an artistic point of view. The concept of sculpture, which is emphasized as a volume art, creates a volume weight timbre in people. The sculpture, which is shaped by techniques such as sculptured casting, using materials such as clay, plaster, wood, marble, metal, copper in general, continues to update itself with different technical-material approaches with the developing technology and period. The sculpture, which is shaped by techniques such as sculptured casting, using materials such as clay, plaster, wood, marble, metal, copper in general, continues to update itself with different technical-material approaches with the developing technology and period. However, in sculpture installations, the concept of space evolves in different directions compared to conventional installations. Jason deCaires Taylor could be a prime example of artists adopt different perspectives regarding space.

One of the first of the 20th century artists who directs the concept of land art to the marine environment, Jason deCaires Taylor, conducts research on concepts such as environment and ecology, and shapes and exhibits his works in this direction. In addition, with his exhibitions, he highlights issues such as nature protection, global warming, acidification in the oceans, overfishing, negative effects of tourism, pollution, loss of natural environment, and climate change. As a result, Taylor emphasizes the importance of all necessary precautions to protect nature by encouraging the increase of environmental awareness and underlines the concepts of art-artist and responsibility by saying that he

also behaves in accordance with it. His works are made of materials that do not disturb the balance of the natural environment and even contribute to nature.

At the beginning of the artist's works, what he wanted to tell and the process that took place in his works that changed with the contribution of time and nature will be conveyed. This process that occurs in his work also leads to a sustainable system. In addition, the concepts of art, artist and responsibility will be examined through Jason deCaires Taylor's works that are compatible with and contribute to the concept of sustainability, and suggestions will be made for other works to be done.

Key words: Sculpture, Jason deCaires Taylor, Sustainability, Responsibility, Sensivity

1. GİRİŞ

Kişinin yaşadığı ortama, çevreye ve dünyaya sorumluluk sahibi olarak kazanımlarını kendisinde şekillendirmesi önce ailede başlar ve daha sonra kurumlar aracılığı ile verilen eğitimlerle gelişir. Tabi her bireyin kişiliğinin farklı olması sürecin gelişmesinde farklılıklar gösterebilir. Kişilik kavramı; insanın davranışlarını, ilgilerini, duruş şekline, konuşma şekline, çevresiyle oluşturduğu ya da oluşturmaya çalıştığı ve yaşadığı ortama uyumunu içeren bir kavramdır. Bu uyum bireyin kişiliğini, diğer bireylerden ayırt etmesi ve bunu tutarlı bir ilişki biçimi olarak değerlendirmek olasıdır (Cüceloğlu, 2004). Kişilikte ayırt edici durum, bireyin diğer bir birey ile ortak yönlerinden daha ziyade, o bireye özgü özellikler bütünü olarak kendisini göstermektedir. Kişilik gelişiminde de sadece çevre ya da kalıtsal özellikler değil bunların harmanlanıp etkili olması görülmektedir (Çamlıbel, 2012). Tabi gelişimin etkili olması için bütün özelliklerin sağlıklı ve iyi beslenmesi gerekir. Bu duruma dayanılarak gelişim, bir bütün ve bu bütünü oluşturan halkalar olarak görülecek olursa bu halkalardan birinin çıkması dahi kişilik gelişimin hasar görmesine neden olabilir.

Kişilik gelişiminin sonucunun sağlıklı olması için bireyin dünyaya geldiği andan beri fizyolojik ve psiko-sosyolojik gereksinimlerinin yerinde ve zamanında karşılanması gerekir. Bireyin büyümesi ile beraber çevresel faktörlerin değişmesi, genişlemesi, ailenin bireyin üzerindeki etkisinin azalmasına paralel; arkadaş çevresi, eğitim hayatı, kültür ve sosyal yapı gibi değişkenlerin rolünün artması başlamaktadır (Türker, 2012). Bu kişilik değişkenlerin bileşenlerini oluşturan mizaç ve karakterdir. Mizaç, yaratılış, huy hangisi kullanılırsa kullanılsın, doğuştan gelen ve belli bir şekilde tepki vermedir. Karakter ise, bireyin büyümeden itibaren kullandığı savunma mekanizmalarının, bireyin yaradılışı ve çevresel etkenlerle uyumunun bir sonucudur. Ayrıca karakter, sosyo-kültürel öğrenmeden ortalama seviyede etkilenir (Burhanoğlu, 2015). Bu etkilenme olumlu ise kişiliğin gelişiminin de olumlu olması olasıdır. İki kavramı birbirinden ayıran diğer etmenin karakterin belli bir yaşa geldikten sonra değişmeyecek olması ve üzerine eklemeler yapılamayacak olmasıdır. Bu iki olguyu (mizaç ve karakter) bir araya getiren ya da bir arada tutan sorumluluk ve duyarlılık kavramlarıdır.

Sorumluluk ve duyarlılık hayatı şekillendiren en önemli iki kavramlardandır. Sorumluluk; bireyin kendi yaptıklarını, kendi alanını çevreleyen herhangi bir olayın, olgunun olumlu ya da olumsuz sonuçlarını üstlenme, duyarlılık ise; insanın yaradılışının temelinde olan hassas olma durumudur. Duyarlılığın kazanımında ve kazandırılmasında eğitim en büyük destekçilerden biridir. Her alanda eğitilen ya da kendini eğiten birey duyarlılığın kendisinde oluşmasından kaçamaz. Bu eğitimin içinde sanatın rolü büyüktür. Sanatın hayatın her adımında olması, duyarlılığın kazanılmasında büyük bir güç olarak kendisini göstermesi mümkündür. Duyarlı insan, sanatın biçimlendirme diline sahip olan ya da bu dille oluşturulan sanat türlerine yakın ve ilgisi olan insandır (Kaya, 2007). Sanat, bireyi birey yapan ya da ayırt etmeye yarayan özelliklerinin gelişmesinde hem etken hem edilgen bir katkısı olan araçtır. Özellikle sanat, bireyin yaşama geniş bir pencereden bakmasına ve aynı zamanda duygularına yön vermesinde yol göstericidir. Bireyin bilinçlenmesi toplumun bilinçlenmesinin büyümesine, genişlemesine katkı sağlar. Bu anlamda birey ne kadar sanatın içinde olursa katkı büyük olur. Ne kadar sanatla iç içe yaşam olursa o kadar toplumsal bilince sahip olunabilir (Türkdoğan, 2006).

Sorumluğun, duyarlılığın ve bu iki kavram birikimin sonucu olan toplumsal bilince sahip olunması için sanata ve sanatçıya büyük ödevler düşebilir. Burada sanatçı bakış açısını, düşüncelerini, duygularını, tepkilerini, anlatmak istediklerini, yaşadığı çevrede ve dünyada karşılaştığı sorunları, onu rahatsız eden durumları, olayları sanat yapıtı ile ortaya koymak için çaba gösterir. Sanatçı bu kişilik içinde yoğunlaşmaya devam eden kişidir. Schiller, ' İnsan Estetik Eğitimi' adlı kitabında şu cümleleri kurar: " İnsanın kişiliği, başlı başına ve bütün maddesel gereçlerden bağımsız olarak bakıldığında, olabilecek sonsuz değişimler için

yalnızca bir biçim taslağıdır. Kişi, bakmadığı ve duymadığı sürece, biçimden ve boş yetiden başka bir şey değildir.” (Schiller, 1990).

Sanatçı, ortaya koyduğu eserleriyle bakmaya ve duymaya devam etmelidir. Bu bağlamda çevresine, dünyaya bakan ve onu duyan sanatçılardan biri de heykeltıraş Jason deCaires Taylor’dır.

2. JASON DECAİRES TAYLOR

Sanatsal bir tavrın sonucunda ortaya konulan üç boyutlu çalışmalar, nesnelere olarak varlığını devam ettiren heykel, taş, kil, alçı, tunç, bakır, ağaç vb. maddelerden yontularak, oyularak, kalıbın içine dökülerek, biçimlendirilerek yapılan eserlerdir. Bunlara ek olarak heykelde yeni arayışlar, yeni ve farklı malzemelerin kullanılmasına yönelmelerde vardır. Ayrıca heykelde önemli olan diğer bir durum heykelin konumlandırılacağı alan ile olan ilişkisidir. Yapılan heykel, heykellerle mekânın ile birleşmesi anlatılmak ve aktarılacak istenilen olguyu güçlendirecek önemli bir detaydır. Bu hemen hemen bütün heykeltıraşların önem verdiği bir durumdur. Ancak heykel yerleştirmelerinde alışlagelmiş yerleştirmelere göre mekân kavramı farklı yönlere evrilmektedir. Bu duruma örnek verilecek isimlerden biri Jason deCaires Taylor’dır.

Jason deCaires Taylor, sergileme ve arazi sanatı kavramını deniz ortamına yönlendiren 20.yüzyıl çağdaş sanatçılarından ilki olarak çevre, ekoloji gibi kavramlar üzerine araştırmalar yaparak çalışmalarını bu yönde şekillendirerek sergilemektedir. Ayrıca, yaptığı sergilemelerle birlikte doğayı koruma, küresel ısınma, okyanuslarda oluşan asitlenme, aşırı avlanma, turizmin olumsuz etkileri, kirlilik, doğal ortam kaybı, iklim değişikliği gibi konuları öne çıkarmaktadır. Çevresel kirlenmeye ek olarak geleneksel sergileme mekânı galeri kavramına duyulan tepkinin, dönemin sanatçıları doğanın bakir arazilerine çıkmaya yönlendirdiğini ileri sürmüştür (Antmen, 2008, s.251). Bu durumun sonucunda çevre bilincinin artmasını teşvik ederek doğa için yapılacak olan her bir adımın önemini vurgulayan Taylor, kendisinin de bu bağlamda adım attığını söyleyerek sanat, sürdürülebilirlik, sorumluluk ve duyarlılık kavramlarının altını çizmektedir. Sanatçı sürdürülebilirlik bağlamında yaptığı çalışmalarla çevresel konulara dikkat çekmektedir.

Yaşamın ana bileşenlerinden havanın, suyun ve toprağın yapısının bozulması ve ekosistemin dengesinin alt üst olması 18.yüzyıla dayanmaktadır. Sanayi devrimi ve ortaya çıkan yeni buluşlar nüfusun kentlerde yoğunlaşmasını ve beraberinde çarpık yapılaşmayı getirmiştir. Doğal kaynakların düşüncesizce ve yanlış kullanılması, küresel ısınma, fosil yakıtlarındaki kullanım artışı ve 20.yüzyıl sonlarına doğru bu çevresel sorunlar küresel boyutlara ulaşmıştır. Bu yaşanan ve yaşanmakta olan olumsuzluklar sürdürülebilirlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramı ilk kez, Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Şartı belgesinde yer almıştır. Buna göre insanların yararlandığı ekosistem, organizmalar, kara, deniz, ve atmosfer kaynaklarının optimum sürdürülebilirliğini başarabilecek biçimde yönetilmeleri gerektiği ancak bunun ekosistemlerin ve türlerin bütünlüğünü tehlikeye atmayacak biçimde yapılması öngörülmektedir (Hakan, 2006:3-4). Sürdürülebilirlik, ekonomik, politik etkenler (olumsuz) ve teknolojik gelişmelerle eş zamanlı ortaya çıkan çevre sorunlarının önüne geçmek, ekolojik dengenin korunması üzerine kurulan bir kavramdır. Sürdürülebilirlik kavramı üzerine birçok sanatçının çalışmaları bulunmaktadır. Doğrudan çevre, sürdürülebilir sanat çalışmaları, çevreye/dünyaya sorumluluk-duyarlılık kavramlarını baz alarak dikkat çekmek isteyen sanatçılara örnek olarak Andy Goldsworthy, Maro Michalakakos, Helen Mayer, Newton Harrison, Yoko Ono, Joseph Beuys, David Hansen verilebilir. Bu sanatçılar toplumun üzerinde etki yaratacak, doğanın önemini vurgulayan büyük çalışmalar ortaya koymuşlardır. Sanatçı Taylor’da büyük boyutlu heykeller yaparak toplumun üzerinde etki yaratmak ve sorumluluk-duyarlılık kavramlarına dikkat çekmek istemektedir. Sanatçının çalışmaları, doğal ortamın dengesini bozmayacak malzemelerden yapılmakta hatta doğaya katkılar sağlamaktadır. Sanatçının yaptığı çalışmalarda kullandığı malzemelerde; vücuda, ortama zararlı etkiler oluşturan maddelerden arındırılmış, deniz sınıfı çimento kullanılarak oluşturulmuştur. Bununla birlikte var olan ekolojik dengenin ayrılmaz bir parçası hâlini alır.

Taylor’ın yaptığı heykeller; yerleştirmeden önceki durumlarından, yerleştirdikten sonra zaman-doğa olgularının etkileriyle farklılaşması ve bunun sonucunda yaşama katkı sağlaması sanatçının yaptığı çalışmaların önem kazanmasına neden olmaktadır. Sanatçının kullandığı çimentonun dayanıklılığı ve dokusu mercan yumurtalarının yuva yapmasında, gelişim sağlamasında etkili olurken, heykellerde ki kuytu alanlarda balık ve kabuklu deniz canlıları için barınak görevini üstlenmektedir. Deniz yaşamı kendi içindeki döngüyü yaşatmaya devam etmektedir (Görsel 1-2).

Görsel 1: Olaylar, Grenada

Görsel 2: Olaylar, Grenada

Gidilip görülen her anda heykeller tavır değiştirmektedir. Canlıların ve okyanusun yaşamsal döngüleri çalışmaların devinimselliğini de etkilemektedir. Dönüşüm geçiren heykeller okyanusun altında yaşama katkı sağlayan, okyanusun altındaki yaşam ile bütünleşen, oraya ait olan parçalar durumunu almaktadır. Kısaca heykeller ilk yapıldığı esnada durumunu kaybetmektedir. Hiçbiri kalıcı değildir (Görsel 3-4-5).

Görsel 3: Jason deCaires Taylor

Görsel 4: Bahçıvan, Meksika

Görsel 5: Olaylar, Grenada

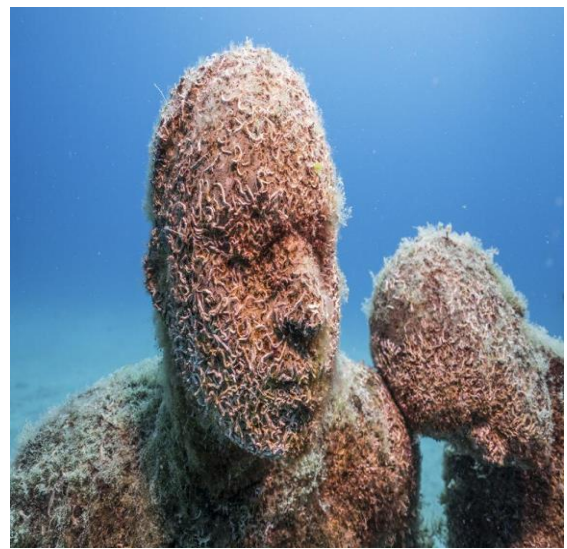

Görsel 6: Olaylar, Grenada

Okyanuslar, kendi döngüsü içinde doğal yaşamını sürdüren-devam ettiren canlılarla doludur. Mercan resifleri de bu döngüye destek olan canlılardır. Resifler deniz canlıların üreme, sığınma gibi durumlarına da ev sahipliği yapmaktadır. Deniz yatağının sadece %10-15'i resiflerin doğal oluşmasına zemin hazırlayan alt yapıya sahiptir. Heykellerin üzerinde oluşan resiflerde deniz ekosistemine destek vermektedir. Böyle doğal resiflerin kendisini onarması ve yenilemesine olanak sağlamaktadır (Görsel 5-6).

Görsel 7: Hibrit Bahçe, Lanzarote, İspanya

Görsel 8: Lampedusa Salı (detay), Lanzarote, İspanya

3. BULGULAR

Çalışmada, Jason deCaires Taylor'ın heykelin ve sanatın ötesinde oluşan bakış açısını aktardığı heykelleri, yaşanan dünyaya, çevreye ve çevre sorunları ile ortaya çıkan "sürdürülebilirlik" kavramı çerçevesinde elde edilen veriler aktarılmıştır. Okyanusun altına yerleştirilen heykeller, deniz canlıları için yerleşme, beslenme ortamı oluşturmuştur. Heykelleri, su altı müzesinde gören insanların karşılaştıkları, üzerlerine yapışan petrol atıkları, suyun altından toplanan diğer atıklar dünyaya aktarılınca hükümet yetkililerinin

devreye girmesi, orada bir koruma ortamının oluşturulması ve koruma için bir bütçe ayrılması gibi etmenlerden kaynaklı çevre, sürdürülebilirlik, sorumluluk, duyarlılık kavramlarının önem kazandığı görülmüştür. Bu sonucu dayanarak Türkiye’de özellikle Marmara Denizi’nde oluşan ve diğer denizleri tehdit eden deniz salyası (müsilaj) sorununun yarattığı olumsuzlukların ortadan kalkması “sürdürülebilir bir çevre/yaşam” için insanların bilinçlendirilmesi, yönetim sisteminin çevre, eko sistem konularına daha fazla zaman ve fon ayırması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Müze, kültürel ve sanatsal değer taşıyan parçalardan oluşan bir oluşumu koruma, inceleme ve her şeyden önce insanlık için sergileme olanağı veren oluşumlardır (Eroğlu, 2003, 119). Müzeler, koruma ve eğitim yerleridir. Okyanuslar korunması gereken yerler olarak düşünülmemektedir. Bu cümleye istinaden sanatçının çalışmalarını sergilediği yeri okyanus olarak tercih etmesi ve böylelikle okyanusların korunması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca, müzeye gitmek için rehberlik yapan oranın insanlarına ve geniş anlamda oluşan bu ortamı korumak için görev verilen insanlara farklı bir iş kapısı yolu açılmaktadır. Müze gezmek için alınan ücretlerde denizin korunması adına fon oluşturmaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanatçılar eserleri aracılığıyla dünyada yaşanan olumsuzluklara, çevre ve ekosistemin korunup gelecek için adımlar atma, bu konuda insanlığın algısında yer etmeye yönelmelidir. Bu duruma eş zamanlı eko sistem ve sürdürülebilirlik çerçevesinde eğitimcilerin üzerine düşeni alıp kuramsal bir bakış açısıyla işin içinde olmalıdır. Sanatçılar ve eğitimcilerin yapacakları katkılar yönetim sisteminin katkılarıyla güçlendirilmeli ve kuramsal anlamda, daha fazla doküman ile desteklenmelidir. Özellikle her ülkenin kendi yapısına, karakterine göre bu dokümanlarını oluşturması gerekmektedir. Ayrıca tüm öğretim programlarında ders olarak aktarılması, ailede başlayan eğitimin kişiliğin gelişmesine ve bunun sonucunda sorumluluk kavramına sanat eğitimi de duyarlılığın gelişmesine, olgunlaşmasına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, yapılacak olan projeler, sanat eğitimi küçük yaştan itibaren ve ileri yaşlarda alanı fark etmeksizin her bireye verilmelidir. Öğretim müfredatına sorumluluk, duyarlılık kavramlarının eklenerek bilinçli bireyler yetiştirilmesine yön verilmelidir. Nerede konumlandığına bakılmaksızın bireyin zihinsel gelişim sağlaması, bunun devamında bireyin kendisini eğitmesi için, farklı dünyaların örneklerini deneyimlemesi için, müzeler ziyaret edilmelidir. Güzel, yaşanılabilir, sürdürülebilir bir gelecek için ailede başlayan eğitimin, sanatın gücüne ve öğretimde alınacak bilgilere, birikimlere ihtiyaç vardır. Her verinin, bilginin yeniden kavramsallaştırılıp kültürel, çevresel ve dünyasal farkındalık çağının başlatılması gerekir.

KAYNAKÇA

- Antmen A. (2008). 20.Yüzyılda Batı Sanatında Akımlar. Sel Yayıncılık: İstanbul.
- Angın, E. D.; Kaçan M., & Kanak, M., Kılıçgün, M., Oral, T., Pekdoğan, S., Samur, A., Yapıcı, M., Yazıcı, Z. (2016). Erken Çocukluk Döneminde Gelişim. Eğiten Kitap: Ankara.
- Aral, N.; Bulut, Ş., Baran & G. ve Çimen, S. (2001). Çocuk Gelişimi 2, Ya-Pa: İstanbul.
- Artut, K. (2001). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Burhanoglu, S. (2015). Mizaç, Karakter ve Kişilik Kavramları, <https://www.sabriburhanoglu.com/mizac-karakter-ve-kisilik-kavramlari>, (09 Haziran 2021’de ulaşıldı).
- Cücelolu, D. (2008). İnsan ve Davranışı / Psikolojinin Temel Kavramları, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Çamlıbel İ.A. (2012). “Çocukların Gelişim Süreci ve Televizyonun Etkileri” (Uzmanlık tezi). Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Ankara.
- Eroğlu, Ö. (2021). Sanat Sözlüğü, Tekhne Yayınları, İstanbul.
- Eroğlu, Ö. & Altunok, A.(2020). Çağdaş Heykel, Tekhne Yayınları, İstanbul.
- Kadir H. (2006) “Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Çerçevesinde Orta Ölçekli Kentlere Dönük Kent Planlama Yöntem Önerisi”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi
- Kaya, İ. (2007). Ülkemizde Sanat Eğitiminin Sorunları, Atatürk Üniversitesi Sanat Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, 11, 149-151.
- Schiller, von F. (1990). İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Mektup, Çev:Melahat Özgü, s.25, MEB Yayınları, Milli Eğitim Basımevi: Ankara.

Türkdoğan, G. (2006). Sanat Eğitimi Yöntemleri, Anı Yayınları: Ankara.

Türker A. Anne Babanın Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi. [http:// www.bilted.com/icsayfa.asp?an=5&id=23](http://www.bilted.com/icsayfa.asp?an=5&id=23) (09 Haziran 2021’de ulaşıldı).

Görsel Kaynakçalar

Görsel 1-2-3-4-5-6-7-8, <https://www.underwatersculpture.com/works/underwater/>

